

Levél

Édes kicsi fiam, te még nem tudsz olvasni, neked nyugodtan írhatok és szabadon és őszintén – hozzád beszélve és mégis magamhoz – valamiről, amiről soha nem beszéltem, amit magamnak sem vallottam be soha, aminek a nevét soha ki nem mondtam. Most, ezen a furcsa nyáron, mely úgy hat rám, mint borzongó, kényelmetlen ébredés egy tarka és bolondos álmom után, először válik tudatossá bennem, hogy egész életemben kerültem ezt a szót... íme, erőlködöm és nem tudom kimondani most se, különös szemérem fog el, nem tudom legyőzni; pedig nem volnék éppen zárdaszűz, se vénkisasszony – nevén szoktam nevezni, nemcsak a gyermeket, de ama boldog és áldott bölcsőt is, ahonnan származik. Megpróbálom megmondani, mi az, amit érzek, akkor talán nem kell kimondani; ugye?

Különben ha nem értenéd dadogásomat, útbaigazíthatlak. De fordulj el, ne nézz a szemembe. Még nem olvastam ezt a könyvet, amiben levelem meg fog jelenni: de úgy gondolom, ama szót megtalálsz benne többször is – hiszen arról szól a könyv, amit ez a szó jelent. És megtalálsz régi versekben és széles szólamokban, amik most újra élni kezdenek, én még akkor ismertem őket, mikor egy időre halottaknak tetszettek, üresen, furcsán kongottak a fülemben, nem értettem őket, vállat vontam. Igen, valamiről beszéltek ezek a versek, és szóltak valamiről, amiről tudtam, hogy van, mint ahogy van kéz és láb, különösen hatott rám, hogy emlegetik, mintha valaki minden lélegzétvételnél megnevezné a láthatatlan elemet, mely tüdejébe nyomul. Iskolai ünnepélyeken, tavasszal kiáltották hangosan: azt mondták nekem, hogy szeressem, kötelességem szeretni. Mintha azt mondták volna, hogy szeressem a kezemet és a lábamat. Dac fogott el és furcsa makacosság: – hogyan lehetne kötelességem, hogy magamat szeressem, így szóltam magamban, holott én nem vagyok meglegedve magammal, holott én több és jobb szeretnék lenni, mint ami vagyok – holott én gúnyolom és dorgálom magamat. S mert a földön járok, ne fordítsam szememet a csillagos ég felé, melynek nincsenek határai, csak horizontja van! S mert nem tudok ellenni étel és ital nélkül, tegyem meg istenemmé az ételt és italt? S mert nem tudok szóla-

ni másképpen, csak így, ne hallgassam meg azt, aki másképpen szól? S ha erőt adott nekem a föld, amelyből vért szíttam magamba anyám emlőin át – ezt az erőt csodáljam a munka helyett, melyet végrehajtok veled! Dac fogott el és makacosság: embernek neveztem magam – azt kerestem, ami bennem hasonlatos másféle emberekkel s nem azt, ami különbözik. Világpolgárnak neveztem magam – léleknek neveztem magam, mely rokon lelket keres, akárhol itt e földön, s ha kell, a pokolban is.

És nem mondtam ki azt a szót. De ha házat építettek valahol Pesten vagy Fogarason, vagy Szolnokon, vagy Kolozsvárott, megálltam előtte, és úgy néztem, mintha az én házamat építenék. És ha virágot láttam nyílni a pilisi hegyekben vagy a Kárpátokban, tudtam, hogy a virág nekem nyílt. És ha idegen emberrel beszéltem, és az idegen ember dicsérte a lánchidat és a Dunát és az aggteleki cseppkőbarlangot és a dobsinai jégbarlangot és a Vaskaput és a Balaton vizét – akkor lesütöttem a szemem és zavarba jöttem, mintha engem dicsérne. És mikor Berlinben jártam, úgy csodálkoztam és nevettem magamban azon, hogy ezek itt járkálnak és házakat építenek, mint aki álmában tudja, hogy álmodik, és amit lát, nem valóság, álmkép csak, tündérmese, játék. Játék háznak éreztem az idegen házat – csak játszották az emberek, hogy ezt ők komolyan veszik –, és mikor a vendéglőben fizettem, elámultam, hogy elfogadják tőlem a játék pénzt, amit kezembe nyomtak, mikor átléptem a magyar határt. És lelkem mélyén soha nem hittem el, hogy ők komolyan mondják: hélas! és alas! és wehe! és ahimé! – mikor jajt kell mondaniok –, és arra gondoltam, hogy haláluk percében ők is jajt mondanak majd, mint én. A megfogható ismerős valóság ott kezdődött nekem, ahol átléptem a határt – ha életemben először jártam is arra, ahol átléptem.

De nem mondtam ki azt a szót soha. És most már nem is tudom kimondani, csak ennyit: valami fáj, ami nincs. Valamikor hallani fogsz majd az életnek egy fájdalmas csodájáról – arról, hogy akinek levágták a kezét és a lábát, sokáig érzi még sajogni az ujjakat, amik nincsenek. Ha ezt hallod majd: Kolozsvár, és ezt: Erdély, és ezt: Kárpátok – meg fogod tudni, mire gondoltam.